

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



دانشگاه اصفهان

دانشکده الهیات و معارف اهل البیت (علیهم السلام)

گروه معارف اهل البیت (علیهم السلام)

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته‌ی علوم حدیث گرایش تفسیر اثری

## شبکه مفاهیم نیکوکاری در قرآن و روایات (کافی)

استاد راهنما:

دکتر محمد صالح طیب نیا

استاد مشاور:

دکتر محمد حسین قاسم پیوندی

دانشجو:

زهرا سادات رنجبران

شهریورماه ۱۳۹۸



حوزه معاونت پژوهش و فناوری

## به نام خدا دانشگاه اصفهان

دانشکده الهیات و معارف اهل البیت (علیهم السلام)

گروه معارف قرآن و اهل بیت (علیهم السلام)

پایان نامه خانم زهرا سادات رنجبران

دانشجوی رشته علوم حدیث گرایش تفسیر اثری تحت عنوان

### شبکه مفاهیم نیکوکاری در قرآن و روایات (کافی)

به عنوان بخشی از ملزومات درجه کارشناسی ارشد

در تاریخ ۱۳۹۸/۰۶/۳۱ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

امضا	دانشگاه یا موسسه	مرتبه دانشگاهی	نام و نام خانوادگی	
	دانشگاه اصفهان	استادیار	دکتر محمد صالح طیب نیا	۱. استاد راهنما
	دانشگاه معارف قرآنی	استادیار	دکتر محمدحسین قاسم پیوندی	۲. استاد مشاور
	دانشگاه اصفهان	استادیار	دکتر احسان علی اکبری	۳. داور داخل گروه
	دانشگاه اصفهان	دانشیار	دکتر تقی اژه‌ای	۴. داور خارج از گروه

امضاء مدیر گروه

دکتر نفیسه فقیهی مقدس

تقدیم

به ساحت مقدس امام حسین (ع)

آنکه چراغ هدایت و کشتی نجات عالمیان است...

و نیز محضر مولا و آقا ایم امام زمان عجل الله

آنکه جهانیان در انتظار عدالت و لطف او به سر می برند...

باشد که غنای دگر خالی از معرفتم، روشن به نام مقدسشان باشد...

تقدیر و شکر

سپاس و ستایش خدای را جل و جلاله

که آثار قدرت او بر چهره روز روشن، تابان است و انوار حکمت او در دل شب تار، در قشبان. آفریدگاری که خویشتن را به ما شناساند و درهای علم را بر ما گشود و عمری و فرصتی عطا فرمود تا بدان، بنده ضعیف خویش را در طریق علم و معرفت یازماید. شکر شایان شار ایند منان که توفیق را رفیق را هم ساخت تا به این مرحله از علم رسیده و از هیچ محبتی دریغ نکرد و در تمام مراحل زندگی ام مراقبت قلب بود...

سپاس از پدر و مادرم که مهربانی شان، سایه سار زندگی ام می باشد، آمان که اسوه صبر و تحمل بوده و دعای خیر شان مشکلات مسیر را برایم تسهیل نمود، و نیز خواهر عزیزم که بیماری و همدلی اش، مایه دلگرمی من بوده است...

تقدیر و شکر شایسته از استاد فرهیخته و فرزانه

آقای دکتر طیب نیا که با نکته های دلاویز و گفته های بلند، همواره راهما و راه گشای من در نگارش پایان نامه بوده اند و شکر از سرکار خانم ربانی که بار همنمود ایشان مرا یاری نمودند...

## چکیده

نیکوکاری یکی از فراگیرترین عرصه‌های اجتماعی است که امروزه در علوم گوناگونی مثل جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و علوم تربیتی، فقه و حقوق، اقتصاد مورد بحث قرار می‌گیرد. اگرچه نیکوکاری ریشه در سرشت و فطرت الهی انسان‌ها دارد ولی بررسی عالمانه این موضوع نیازمند شناخت دقیق مفهوم خیر و نیکوکاری و همچنین سایر مفاهیم مشابه آن است، که خلأ آن شدیداً احساس می‌گردد. با توجه به اینکه در جوامع اسلامی، مصادیق احسان و نیکوکاری ریشه در قرآن و سیره پیامبر اکرم و اهل‌البیت علیهم‌السلام دارد و همچنین قرآن کریم خود بهترین تبیین‌کننده مسائل گوناگون است (تبیاناً لکل شیء) لذا گردآوری فرهنگ‌نامه‌ای که مجموع مفاهیم و مصادیق احسان و نیکوکاری در قرآن و روایات را تبیین عالمانه کند، می‌تواند راهگشای کلیه محققان در رشته‌های گوناگون علمی بوده و خلأ موجود را برطرف نماید. در این پژوهش بخشی از کار تدوین فرهنگ‌نامه نیکوکاری که شناخت و تبیین شبکه مفاهیم نیکوکاری در قرآن و روایات می‌باشد، انجام گرفته است. روش این پژوهش به صورت کیفی با رویکرد تحلیل محتوا بوده است. به این صورت که ابتدا عباراتی که مضامین مورد نظر را به همراه داشت، از قرآن و احادیث استخراج و کدگذاری شده است. سپس با تبیین مدخل‌های اصلی از لحاظ لغوی و اصطلاحی و طراحی نمودار درختی همه مداخل و نکات کلیدی آن به تحلیل و بررسی روابط بین مفاهیم نیکوکاری پرداخته شده است.

بر اساس نتایج بدست آمده پیرامون حوزه نیکوکاری در قرآن ۳۷۶ آیه و در اصول کافی ۳۲۱ روایت بدون تکرار استخراج شد که در قالب ۲۶ مدخل بیان تنظیم گردید. در این تحقیق مشخص گردید دو واژه‌ی معروف و خیر، با توجه به اینکه اعم از مفهوم نیکوکاری هستند معادل مناسبی برای این واژه نیستند و نیکوکاری یکی از مصادیق خیر و معروف است. تنها واژه‌ای که می‌تواند معادل نیکوکاری در ادبیات قرآن و روایات استفاده شود واژه احسان است. بعد از آن واژه‌های انفاق، صدقه، دعا، نذر، عفو، وقف و... جزء مصادیق احسان و نیکوکاری قرار می‌گیرند.

**کلیدواژه‌ها:** شبکه مفاهیم، فرهنگ‌نامه، نیکوکاری، احسان، خیریه، قرآن، روایات